

Світло білих ночей

Розділ навчального посібника «Вивчення життя і творчості
Великого Кобзаря через художню рецепцію літературної шевченкіани»

Ольга Куцевол,

доктор педагогічних наук, професор
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

У статті висвітлено шляхи використання творів літературної шевченкіани при вивченні життєпису Кобзаря.

Ключові слова: літературна шевченкіана, біографія письменника, художньо-біографічні твори, методика вивчення життєпису письменника.

Так малювалось в білі ночі!
Микола Палієнко

Наляканий розгортанням польського повстання 1830—1831 рр., пан Енгельгардт разом з іншими представниками російської влади на початку 1831 р. поспішно залишає Вільно і їде до Санкт-Петербурга. За ним вирушають слуги, у тому числі й 17-літній Тарас. Перед від'їздом він попрощався з професором живопису Русестомом, який благословив свого учня на життєву мандрівку словами: «Ніколи не будь рабом, Тарасе!»

Шевченкова дорога до столиці (а це був понад 800-кілометровий шлях) пролягав білоруськими землями, про що розповідається у вірші **П. Бровки «Повз Білорусь»**: «Стояла Білорусь – жebraчка без ім'я, / Драговина довкіл, та купина, та мох». Автор моделює настрої й думки кріпака, який безпритульним перекоптом мандрує за своїм поміщиком:

О доленько моя! Послала ти сама
Мене за козачка, журиться в самоті.
Куди я йду? Чого? Що стріну у житті?
Чи є на світі Бог? Ні, певне, що нема!

Бо мрій веселий цвіт розвіяно у прах,
Минають вечори і молодості дні.
Хотів би кривду злу палити у словах,
Вкраїно ти моя! О, горенько мені! [15, с. 138]

Враження селянина-кріпака від столиці відображено в оповіданні **В. Боцяновського «Санкт-Петербург»** та вірші **О. Матійка «Шевченко на порозі Петербурга»**:

Котилися фургони ранні,
горіли золотом хрести...
А він стояв у здивуванні, –
і погляду не одвести

Від тої казки, що парадом
завмерла на краю Неви.
Прийми його, державний граде,
і на труди благослови [8, с. 72].

Б. Стельмах у поемі «Тарас» по-своєму моделював знайомство хлопця-кріпака зі столицею Російської імперії: проходячи Двірцевою площею, Тарас зупиняється біля пам'ятника Петру І. Тут спостерігаємо перший виклик відчайдушної кріпацької душі самодержавній владі: юний Шевченко не виявив належної холопської поштивості й не зняв шапки перед монументальною постаттю «того Первого, що розпинав / Нашу Україну». За це він був обляяний жандармом [14, с. 126].

Та якою б величною й довершеною не була краса царської столиці, усе тут здавалося Шевченкові чужим: «До батьківської хати у село / Тарас і думкою, і серцем лине» (**О. Петриченко «Дніпро ласкавий і сердитий...»**). Проте Петербург років його «суворої молодості» відіграв значну роль у становленні особистості майбутнього митця. Це відображено в «Петербурзькій поемі» **Ю. Косача**, повістях **Ф. Красицького «Юність Тараса», «Тарас-художник»**, п'єсі **В. Суходольського «Тарасова юність. Юнацькі роки Шевченка (1829–1838)»**, окремих розділах романів **О. Іваненко «Тарасові шляхи», Л. Смілянського «Поетова молодість», Вас. Шевчука «Син волі»** та ін. Кожен з цих творів вибудовано на документальній основі, хоча в більшій чи меншій мірі вони містять авторський домісел.

У «Петербурзькій поемі» **Ю. Косача** у формі історико-біографічної оповіді зображено десятиліття Шевченкового життя – від часу прибуття в столицю Російської імперії до виношування задумів своїх перших ліро-епічних полотен – «Катерини» та «Гайдамаків».

Про дещо триваліший період Кобзарєвої біографії – від виїзду з Кирилівки до викупу з кріпацтва – розповідається в п'єсі **В. Суходольського «Тарасова юність. Юнацькі роки Шевченка (1829–1838)»**. Драматург широко вдається до вимислу, уводить чимало вигаданих персонажів, що пояснюється насамперед прагненням зацікавити юного глядача, якому адресувалась п'єса, а по-друге, особливостями драматичного роду, що потребує динамічного розгортання подій. Перевагою твору можна вважати майстерну композиційну побудову, чергування сцен драматичного та гумористичного звучання, що сприяє активізації уваги публіки.

Переконливими й відповідними історичній правді є сцени, де зображуються умови роботи в Ширяєва, якого К. Брюллов справедливо називав «жмикрутом і ханжею». Суходольський правдиво відображає потігінну систему ненормованої праці в деспотичного власника майстерні декоративного розпису, що висотувала сили підмайстрів, жахливість умов їхнього проживання у вогкому підвалі; розповідає про трагічну смерть від сухот Тарасового співбрата Гриші Сироткіна з Оки, а також про захворювання на тиф у 1838 р. самого Шевченка.

Соціально-психологічне вмотивування має полеміка гуманіста Брюллова та войовничого кріпосника Енгельгардта про ставлення різних кіл тогочасного дворянського загалу до талантів з народу:

Брюллов. Таланти з народу неодмінно треба підтримувати, зрощувати, виховувати. Це повинен робити наш культурний клас. Талант у кріпацькому ярмі – жажливий абсурд. Талант належить людству, а не поміщику.

Енгельгардт. Дайте людині нижчого стану можливість зростати свій талант – і вона спрямує його куди? Проти нас! Так ви хочете, щоб ми своїми руками готували проти себе зброю? А втім, це теоретичні розмови... Дозвольте запитати, що ви хочете практично?

Брюллов. Хочу вірити, що людські почуття, благородство душі, філантропія переможуть помилковість ваших переконань. Ви вірите в прогрес?

Енгельгардт (гублячи думку). Будь ласка, скажіть, нарешті, чого ви хочете?

Брюллов. Знаєте, нелегко з вами порозумітись... Будемо говорити прямо: у вас є хлопець... кріпак... його Тарасом звуть. Ви законтрактували його до підрядчика Ширяєва... Одпустіть на волю цього парубійка!

Енгельгардт (з полегшенням). А... Це інша справа! Отак би й сказали, а то філантропія! Гуманність! Прогрес!.. Яка тут філантропія? Гроші – і більш нічого... Моя остаточна ціна за Тараса – дві тисячі п'ятсот карбованців [2, с. 45-46].

Як бачимо, В. Суходольський у зображенні подій і персонажів досить вдало переплітає художній домісел та задокументовані факти. Однак, за оцінкою авторів «Історії української літератури», «для життя на великій сцені п'єсі бракує мистецького синтезу епохи, композиційної зібраності, художньо переконливих типів, характерів» [4, VII, с. 299].

Учитель-словесник має прокоментувати учням прикрі неточності у творі, які викривляють окремі моменти Шевченкової біографії. Не відповідає історичній правді деталь, нібито за портрет В. Жуковського на аукціоні зібрано три, а не як насправді – дві з половиною тисячі карбованців асигнаціями. Значно перебільшена роль полтавського поміщика-мецената Мартоса в долі Шевченка-поета – насправді він познайомився з Тарасовими рукописами за рекомендацією Є. Гребінки, котрий пізніше став редактором «Кобзаря».

Ще одним прорахунком п'єси В. Суходольського є спрошене трактування джерел творчості Кобзаря: драматург увиразнює її народний характер, вибудовуючи репліки діда Івана й Катерини на ремінісценціях творів поета. Таким чином, виходить, нібито творча місія Тараса Григоровича зводилась лише до записування почутого від народу.

Ці та інші хиби дають підстави літературознавцеві Б. Мельничуку категорично стверджувати, що вищезазначена п'єса В. Суходольського «навіть чи може прислужитися юним глядачам у вивченні життєпису Шевченка» [9]. Ми ж вважаємо за можливе рекомендувати перегляд її окремих, найбільш вдалих сцен за умови попереднього коментування вчителем зазначених невідповідностей історичній правді.

Доповнять уявлення шкільної юні про життя Тараса-малювача сторінки роману **Л. Смілянського «Поетова молодість»**. Автору вдається передати не лише важкі умови праці й побуту хлопця на контракті в Ширяєва, а й домислити атмосферу спілкування юних ремісників, сповнену дотепними жартами, веселими розмовами та мріями.

У вже згадуваній поемі **Б. Стельмаха «Доля»** наголошується, що хоча в петербурзькому житті кріпака змінились самі лише декорації й залишилось болюче його волелюбній душі приниження, проте

з'явилися й світлі картини – це заняття улюбленою справою, уроки малювання в цехового майстра Ширяєва. За чотири роки навчання Шевченко здобув неабиякі художні навички й став «первым рисовальщиком его мастерской», виконував відповідальні замовлення – розпис інтер'єрів у Синоді, Сенаті, Великому Александрійському та Михайлівському театрах. Пан Енгельгардт хизувався своїм «покойным малярем».

Досить детально петербурзький період Кобзарєвого життя відображено на сторінках роману **Вас. Шевчука «Син волі»**, побудованому за принципом асоціативної композиції: ретроспекції попередніх 33 років біографії, що, як промені, відходять від центральної точки – перебування Тараса Григоровича в казематах Третього відділу. Такий композиційний прийом, на протипагу вже звичному хронологічному розгортанню сюжету, використаному зокрема в романі **О. Іваненко «Тарасові шляхи»**, допоміг автору уникнути стереотипного підходу до оповіді.

Вас. Шевчуку вдається художньо реконструювати психологічний стан майбутнього письменника в найбільш інтенсивний період формування його людської й мистецької особистості, показати напружений процес самоосвіти, похадливе всотування літературного та художнього матеріалу, який згодом переплавиться в горній індивідуальній творчості. Шевченко зображений книгофагом бібліотек своїх друзів і знайомих: «Накинувся на книгозбірню майстра й за кілька місяців відчув, що Рим йому відомий більше, ніж Петербург. В останньому тепер він бачив безліч ознак старого Рима. Колони, портики, особняки, ансамблі цілі... Власне, тут теж раби й патриції, безправ'я люду бідного й безмежне право панства...» [16, с. 161].

Як бачимо, юнака приваблювало високе мистецтво, тому як тільки випадала нагода, він потайки малював з натури в Літньому саду – копіював статую. Нелегке життя підмайстра, якому доводилося працювати 12-14 годин на добу й мешкати в непридатних умовах, і його палкий потяг до художніх шедеврів відображено у віршах **М. Рильського «Статуя Сатурна в Літньому саду»**, **І. Гнатюка «Тарасове горище»**, **М. Палієнка «Білі ночі»**, **О. Ющенка «На горищі в Ширяєва»**, оповіданні **В. Боцяновського «Санкт-Петербург»**, розділах романів **О. Іваненко «Тарасові шляхи»** та **Л. Смілянського «Поетова молодість»** тощо.

Шевченкове захоплення високим мистецтвом художньо моделює **А. Кацнельсон** у вірші «У білі ночі»:

У білі ночі йшов у Літній сад,
Спішив сюди із трепетом у серці,
Ніс довгі пензлі й фарби у цеберці,
Щоб вранці, не вертаючись назад,
Іти і домальовувать плафон.
Він стомлений. Та де подівся сон,
І ночі, ночі ніби теж нема.
Можливо, це йому винагорода
За лиха всі: зробила ж так природа,
Що не приходять і вночі п'їтьма,
Щоб міг він тут, невільник-малювач,
Після роботи аркуш брать до рук,
І малювати, і писать... [5, с. 104]

Поет вдало відтворює внутрішній світ юнака, душа якого прагне любові: йому хотілося б «туди – до тих живих мадонн, що над Дніпром в садочку коло хати». Тарасові почуття, що «із серця рвуться», лягали на папір, аби згодом стати віршами й поемами.

В. Боцяновський також підтримує версію, що споглядання петербурзьких пейзажів під час пленерів літніми ночами породжує в Тарасовій уяві образи рідного краю: «Непомітно для нього самого білі статуї, освітлені білим світлом петербурзького ранку, перетворюються під олівцем на русалок, Нева, що синіє вдалині, стає Дніпром, а дерева й зелене листя немов шепочуть йому казки про русалок, які він чув колись на рідній Україні. Він малює й відчуває, як мимоволі в ньому самому починає звучати пісня... Рядок за рядочком складається смутна, зворушлива поема про те, як дівчина любила козака і як він любив її, а злая доля їх розлучила, не дала їм щастя» [15, с. 144].

М. Палієнко, зображуючи юнацьку жагу творчості, використовує таке художнє домислювання: Тарас сприймає хвилини натхнення як найбільше щастя: «Так малювалось в білі ночі!». Статуї в Літньому саду, здається, оживали: «Довкруг посланниці-богині, / Всі ніби зрячі – не сліпі. / А їх же ліплять, як із глини / Малим ти півників ліпив». І все ж Шевченка не полишали згадки про тих, на чіх костях споруджено Петербург: «Так малювалось! / Лиш могили / Часто ввижались козаків» [10, с. 27].

У 1837 р. підмайстер Ширяєва знайомиться з художником І. Сошенком. Ця подія відображена в багатому літературних творах, зокрема у віршах **М. Рильського** «Статуя Сатурна в Літньому саду», **О. Петриченка** «У Літньому саду», оповіданні **В. Боцяновського** «Санкт-Петербург», повістях **Д. Косарика** «Син-кокос» та **П. Жура** «Труди і дні Кобзаря» тощо. У більшості з них повторюється неточність у розповіді про обставини цього знайомства, яке нібито відбулося в Літньому саду. Помилка зумовлюється, на думку авторитетної дослідниці Шевченкової творчості В. Смілянської, нез'ясуванням її дискусійністю висвітлення цього моменту біографії Великого Кобзаря.

Сам Шевченко в повісті «Художник» увів епізод зустрічі головного героя твору з 14-літнім малярем-кріпаком у Літньому саду. Насправді це художній домисел. Появу такої романтичної версії знайомства двох митців під час пленеру можна пояснити необхідністю сюжетної зав'язки й динамічного розгортання оповіді, а також узоромвання автора на добре відомий в історії факт знайомства В. Штернберга з художником М. Лебедєвим. На протипагу цьому, І. Сошенко розповідав М. Чалому, першому біографові Великого Кобзаря, що їхня зустріч відбулась на його зйомній квартирі, куди Тарас був запрошений через студента Академії мистецтв В. Соловійова, брата дружини Ширяєва. Причін Іван Максимович був начуваній про здібного кріпака ще з часів свого навчання в малярсамоука С. Превлоцького у Вільшаній.

М. Рильський у поезії «Статуя Сатурна в Літньому саду» не лише розповідає про знаменну зустріч двох митців-українців, а й розмірковує над філософською проблемою швидкоплинності буття, розгортаючи міфологічний образ Сатурна – давньоримського бога землі й посівів, який ототожнювався з Кроносом, що втілював час. Статуя Сатурна роботи Ф. Кобіанка, яка привернула увагу юного Тараса, символічно зображує невмолимий час, котрий пожирає своїх дітей. Проте М. Рильський вважає, що навіть всемогутній Кронос-Сатурн не здатен знищити поезію Шевченка, який

... устами спраглими приник
До джерела, де грає творчість бурна, –
І не поглине Кобзаря повік
Жорстока паща сивого Сатурна! [12, с. 56]

На жаль, у творах деяких авторів спостерігаємо занадто схематичне відображення знайомства двох українців, закинутих примхливою долею жити серед чужих людей. Зокрема **О. Петриченко** вважає, що Сошенко з першого погляду усвідомив надзвичайну обдарованість юного кріпака й пообіцяв йому підтримку. Це відбито в дещо екзальтованих репліках художника: «Талант, я бачу, справжній тут зустрів, / Ховатися тобі із ним не може, / Я поведу тебе в життя митців, / Де його силу ти розкрити зможеш» [11, с. 12].

Стосунки Сошенка й Шевченка, які були ще й земляками (старший на 8 років Іван Максимович народився в Богуславі, за 40 верст від Кирилівки) художньо відтворено у вірші **М. Завального** «Зустріч з Сошенком», історичній повісті **Н. Околітенко** «Рось – Марія» й поемі **Б. Стельмаха** «Тарас». В останній, зокрема, так реконструюються почуття старшого Шевченкового товариша:

Оце знайшов я брата нині.
Пречиста праведна душа.
Без гаманця, без кунтуша –
В єдиній латаній свитині,
А скільки сили і тепла
Мені ця стріча додала!
Мов знову я в своїй родині.
Мені він брат, йому я брат.
Губитись нам ніяк не можна.
Нас нарізно собака кожна
Куса, і кожен торбохват
Продати норовить одразу,
І кинути в лице образу
Душі самотній кожен рад.
Зате, коли ми разом... [14, с. 147–148]

Малярську інтерпретацію взаємин цих особистостей бачимо на картинах **І. Іжакевича** «Зустріч Тараса Шевченка з Іваном Сошенком у Літньому саду», **В. Касіяна** «Зустріч Шевченка із Сошенком у Літньому саду», **Г. Латунова** «Зустріч Т.Г. Шевченка з І. Сошенком», **В. Масика** «Т.Г. Шевченко в Літньому саду», **І. Шульги** «Т.Г. Шевченко з художником І. Сошенком» та ін.

У багатьох художньо-біографічних творах літературної шевченкіани зображено, як І. Сошенко, переїнявши долю талановитого кріпака, познайомив його зі своїми друзями – письменником Є. Гребінкою, живописцем А. Мокрицьким, конференц-секретарем Академії мистецтв В. Григоровичем, поетом і вихователем царських дітей В. Жуковським та ін. Спількування з цими видатними представниками культурного Петербурга сприяло духовному зростанню й розширенню життєвих горизонтів талановитого юнака.

Ось як пише про це **Д. Косарик** у повісті «Син-кокос»: «І далі все пішло інакше. Неначе місто змінилось. Немов серед рідні гостює. Удень робота, нехай хоч каторжна, йому ніщо вже не страшне, а прийде ніч освітлена, він з друзями новими купається в царстві мистецтва, слова, музики, малярства, історії України. З Полтави Котляревський неначе руку подає, з Харкова Гулак-Артемівський, Квітка-Основ'яненко гомонять до побратимів. У Петербурзі, виявляється, Україну можна відтворити. Ще й чутка небувала: у Києві відкрився університет. Коли б не панщина, одразу полетів би до Дніпра, до Києва. Та де! Шевченко відвдячності безмежної портрет Гребінки вже малює, як уміє. Байки його читає. Із Харкова Грицько Основ'яненко малоросійській повісті прислав на читання земляцтву. Читає Пушкіна, чита при світлі білої ночі «Тараса Бульбу» [6].

Д. Косарик узагальнює процес потужної самоосвіти обдарованого кріпака словами: «Вистави, музика, концерти, письменники та земляки в Гребінки, картини в Сошенка щонеділі. Царство мистецьке відкрилося йому!» [6].

Відомо, що Великий Карл (так з легкої руки В. Жуковського близькі та друзі називали Брюллова) помітив у Тарасові непересічну особистість («Подобається мені його фізіономія – не лакейська»), побачив у ньому не лише малярське обдарування, а й привітав його перші проби пера.

У романі **Л. Смілянського «Поетова молодість»** майстерно передана атмосфера Шевченкового життя від останнього року в кріпацтві до віддання в солдати 1847 р. Автор має на меті показати процес формування світогляду Тараса як вільної людини й становлення його естетичних позицій як художника. Відповідно до задуму письменник відбирає з документальних джерел тільки той матеріал, що дає уявлення про чинники, які впливали на громадянське, творче й особистісне зростання майбутнього поета.

Домислені автором епізоди також підпорядковані цьому задуму. Наприклад, Л. Смілянський вводить у роман дві вигадані зустрічі Шевченка-слухача Академії з царем: перша – у майстерні Брюллова, друга – на академічній виставці. Вони потрібні для того, щоб згодом пояснити, з яких спостережень у майбутнього автора «Сну» народились сатиричні образи царя з його тупою зарозумілістю й солдафонською обмеженістю та цариці, яка своєю субтильністю була схожа на «опеньок засушений».

Шевченко називає в автобіографії 1837 р. початком своєї творчості, зауважуючи при цьому, що з ранніх спроб надруковано тільки «Причинну». У літературній шевченкіані утвердилась думка, що здібний юнак почав віршувати під впливом ностальгії за батьківщиною: у Літньому саду в «маєву ніч», милуючись красою несміливої петербурзької весни, він «думав: «В нас також весна, / Гудуть хрущів рої, / Дівчат розбуджують зі сна / Співучі солов'ї». Розбурхані спогади хлопця «летять до зір», «А з неба сходять на папір / Пісень сумні рядки» (**Б. Лепкий «Перші твори»**) [7, с. 188].

Висвітлюючи цей період Кобзарєвого життя, учитель має наголосити, що в багатьох творах літературної шевченкіани цілком справедливо підкреслюється роль Є. Гребінки в залученні Тараса до активного читання. Той ще кріпаком проштудював усю надруковану україномовну літературу з книгозбірні цього митця, а також твори відомих російських письменників – О. Пушкіна, О. Грибоедова, захоплювався М. Гоголем. Шевченкові зустрічі з багатьма представниками петербурзького культурного загалу відбулися саме в Гребінчиному домі, про що розповідається в книзі **Ф. Красицького «І оживе добра слава»**. Тут на літературних вечорах велись високофакхові обговорення письменницьких новинок, лунали небайдужі голоси поціновувачів мистецтва. В атмосфері зацікавлених дискусій про романтичний стиль, що набував у Росії поширення під впливом німецької, англійської та польської літератур, формувались мистецькі погляди поета-початківця.

Біографи стверджують, що Шевченко знав напам'ять чимало віршів своїх сучасників, зокрема О. Пушкіна. З його поемою «Полтава» він познайомився в перекладі Є. Гребінки й навіть пробував робити до неї ілюстрації. І хоча в літературознавстві немає достеменної інформації про перехрещення шляхів цих людей, **Л. Смілянський** увів до роману

«Поетова молодість» вигаданий епізод їхньої зустрічі. Це, на думку автора, могло статися в петербурзькій книгарні, куди Тарас, ще будучи підмайстром Ширяєва, інколи забігав, аби хоч погортати сторінки недоступних для нього книг та журналів. Письменник художньо моделює враження кріпака від особистості Пушкіна, який «відразу став центром уваги всіх присутніх, і ніби кожному з них передавався його веселий настрій» [13, с. 6].

У повісті **Д. Косарика «Син-кокос»** два вигадані епізоди зустрічі — у книгарні та в Літньому саду: «Тарас пильно вдивляється в обличчя, очі блискучі, виразні, великі. Неначе сон предавній згадався йому. Колись наче бачив цю постать жваву, ходу його рвучку. А де – ніяк не пригадає. Хотів побігти навздогін. Невштиво так. Подума не добре. Спасибі ж, білі ночі, на невських берегах!» [6].

Ф. Красицький у розповіді-легенді «**Над Невною**» теж подав як реальну вигадану подію Шевченкової зустрічі з Пушкіним на Невському проспекті. Про це ж саме вірш поета з Одеси **В. Бершадського «Я в народі предание слышал...»**. Найдалше в художньому вимислі пішла **О. Іваненко** в романі «**Тарасові шляхи**», написавши цілий підрозділ «**Він побачив Пушкіна**» про Кобзарєве захоплення творчістю російського поета.

Зацікавленість митця-початківця долею російського генія уможливує версію, що в день його похорону, який став по-справжньому траурною подією для демократичного Петербурга та всієї Росії, Шевченко міг бути серед тих, хто прийшов попрощатися з небіжчиком. Хоча біографами обох поетів цей факт не підтверджено, але цілком вірогідно, що Тарас як маляр міг зробити ескізи начерки останнього пушкінського портрета. Існує малюнок «Пушкін на смертному одрі» невідомого художника, проте мистецтвознавці не вважають Шевченка його вірогідним автором.

Версія про участь Тараса Григоровича в церемонії прощання з Пушкіним відображена в багатьох творах, зокрема в епізодах романів **О. Іваненко «Тарасові шляхи»** й **Л. Смілянського «Поетова молодість»**, віршах **В. Грунічева «Зустріч в розставанні»**, **В. Гоцуленка «Зустріч», В. Лучука «Шевченко малює Пушкіна», Ю. Петрова «Бринять поезії слова (Петербург, 1837 р.)** тощо. **О. Іваненко** домислює сцену прощання Шевченка з убитим Пушкіним у його квартирі на Мойці: «Тарас не міг зараз піти із цієї кімнати. Він став у куточку й дивився, дивився. Незабутні, безсмертні пушкінські рядки про вольність, про свободу вставали в його голові. Він хотів навіть запам'ятати обличчя, яке довелося побачити йому лише мертвим» [3, с. 105].

У вірші **В. Гоцуленка «Зустріч»** цей вигаданий епізод відтворюється кількома штрихами: Тарас «швидким малює олівцем таке незбагненно-священне спокійне пушкінське лице», малює «як стогін власної душі, що не такої ждала стрічі». І мимоволі замислюється над власною долею, над своїм майбутнім: «Буть Кобзарем – йти самотужки, грудьми ламаючи штики...». Афористичного звучання набуває кінцівка твору: один геній відходить – інший народжується:

А Пушкін – блідний і прекрасний,
мов таїна,
котра лягла
між зіркою, що тільки згасла,
й тією, що в ту ж мить зійшла...
(Переклад Д. Іванова) [1, с. 58]

Література

1. Гоцуленко В. Зустріч: [вірш] / Володимир Гоцуленко // Кобзарева зоря: поезії рад. поетів про Т. Г. Шевченка / упоряд. та вступ. слово П. І. Осадчука. – К.: Рад. письм., 1984. – С. 57–58.
2. І мене в сім'ї великій...: твори укр. рад. драматургів, присвячені життю і діяльності Т. Шевченка. – К.: Держлітвидав України, 1961. – 571 с. – *Із змісту*: Суходольський В. Тарасова юність. – С. 7–65.
3. Іваненко О. Тарасові шляхи: роман / Оксана Іваненко. – К.: Веселка, 1989. – 578 с.
4. Історія української літератури: у 8 т. / за ред. Є. П. Кирилюка (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1971. – Т. VII. – 571 с.
5. Кацнельсон А. Два Петербурги; У білі ночі: [вірші] // Кацнельсон А. Вибране: поезії / Абрам Кацнельсон. – К.: Дніпро, 1983. – С. 103–104, 104–105.
6. Косарик Д. Син-кокос: [лірич. повість] / Дмитро Косарик. – К.: Молодь, 1962. – 240 с.
7. Лепкий Б. Перші твори: [вірш] // Лепкий Б. Твори: у 2 т. / упор., авт. передм. та приміт. М. М. Ільницький / Богдан Лепкий. – К.: Дніпро, 1991. – Т. 1. – С. 187–188.
8. Матійко О. Шевченко на порозі Петербурга: [вірш] // Матійко О. Добра вість: поезії / Олександр Матійко. – К.: Рад. письменник, 1977. – С. 72.
9. Мельничук Б. Випробування істиною: Проблеми історичної та художньої правди в українському історико-біографічному романі (від початків до сьогодення) / Богдан Мельничук. – К.: ВЦ «Академія», 1996. – 272 с.
10. Палієнко М. Свята пора Кобзаря: поезії / Микола Палієнко. – О.: Маяк, 2007. – 172 с.
11. Петриченко О. Тебе не забува моя родина: поезії / Олександр Петриченко. – Монастирище: Мрія, 2004. – 30 с. – *Із змісту*: У Літньому саду; Дніпро ласкавий і сердитий.
12. Рильський М. Статуя Сатурна в Літньому саду: [вірш] // Рильський М. Далекі небосхили: поезії / Максим Рильський. – К.: Рад. письм., 1961. – С. 53–54.
13. Смілянський Л. Поетова молодість: роман / Леонід Смілянський. – К.: Дніпро, 1984. – 413 с.
14. Стельмах Б. Тарас: драматична поема-діалогія / Богдан Стельмах; іл. та худож. оформл. К. І. Суєвалової. – Л.: Каменяр, 1991. – 207 с.: іл.
15. Т. Г. Шевченко в художній літературі / упоряд. Косян В. Х., Ткаченко Н. С. – К.: Рад. школа, 1964. – *Із змісту*: Боцяновський В. Санкт-Петербург: [оповідання] / Володимир Боцяновський; пер. з рос. С. Скляренка. – С. 43–46; Бровка П. Повз Білорусь: [вірш] / Пятрусь Бровка; пер. з білорус. А. Малишка. – С. 115.
16. Шевчук В. Син волі: роман [кн. 1] / Василь Шевчук. – К.: Рад. письм., 1984. – 417 с.

Ольга Куцевол. Свет белых ночей: (Раздел пособия «Изучение жизни и творчества Великого Кобзаря через художественную рецепцию литературной шевченкианы»)

В статье рассматриваются пути использования произведений литературной шевченкианы при изучении жизни и творчества Кобзаря.

Ключевые слова: литературная шевченкиана, биография писателя, художественно-биографические произведения, методика изучения жизни и творчества писателя.

Olga Kutsevol. A Light of the white nights (Section of the training manual "Studying the Great Kobzar's life and works through the artistic reception of the literary Shevchenkiana")

The article highlights the ways of using the works of the literary Shevchenkiana in the study of the Kobzar's biography.

Key words: the literary Shevchenkiana, the writer's biography, the artistic and biographical works, methods of studying the writer's biography.
